

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN BUCUREȘTI

Consiliul pentru Studii Universitare de Doctorat

Școala Doctorală de Economie și Afaceri Internaționale

IMPACTUL SOCIAL ȘI ECONOMIC AL FONDURILOR
EUROPENE NERAMBURSABILE ÎN EUROPA CENTRALĂ ȘI
DE EST

Oltețeanu Angel-Cristian

Coordonator Doctorat: Prof. Univ. Dr. Cristian Valeriu Păun

Cuprins:

Introducere

Capitolul 1: Dezvoltarea economică și socială

1.1 Factorii dezvoltării economice (abordare teoretică istorică și valabilitate în prezent)

1.2 Abordări fundamentale ale economiei dezvoltării

1.3 Rolul statului și al piețelor în creșterea și dezvoltarea economică

Capitolul 2: Rolul instituțiilor internaționale în dezvoltare

2.1 Asistență oferită prin Banca Mondială

2.2 Critici ale Băncii Mondiale

2.3 Despre Fondul Monetar Internațional

2.4 Critici ale Fondului Monetar Internațional

2.5 Despre Organizația Mondială a Comerțului

2.6 Critici ale Organizației Mondiale a Comerțului

Capitolul 3: Rolul Uniunii Europene în dezvoltarea economică și socială

3.1 Integrarea economică și dezvoltarea economică: la nivel regional, european, global

3.2 Critici ale Uniunii Europene

3.3 Rolul Uniunii Europene în dezvoltarea statelor din Europa Centrală și de Est

Capitolul 4: Impactul social și economic al fondurilor europene nerambursabile în Europa Centrală și de Est

4.1 Despre finanțări prin intermediul Uniunii Europene

4.2 Fonduri cu impact asupra Europei Centrale și de Est

4.3 Estimarea impactului fondurilor europene pentru IMM-uri și performanța acestora: analiză de tip panel

4.4 Fondurile europene nerambursabile prin intermediul programului Start-up Nation

Cuvinte cheie: dezvoltare economică și socială, instituții internaționale, antreprenori

Sinteza lucrării: Lucrarea prezentă urmărește să exploreze dezvoltarea economică și socială din punct de vedere istoric, teoretic și aplicat, pornind de la cum putem defini dezvoltarea economică

și socială, explicată în context teoretic economic. Ulterior, sunt examinate instituții internaționale și influența pe care acestea o au în economia unui stat. Concentrarea lucrării se mută apoi către Uniunea Europeană și influența acesteia în dezvoltarea economică și socială.

Primul capitol al lucrării explorează din punct de vedere istoric, teoretic, conceptual și aplicat premisele dezvoltării economice și sociale, iluminând aspecte importante care au putut fi explicate prin prisma conceptelor și istoriei economice de a înțelege factori importanți prezenți pentru dezvoltarea economică.

Din punct de vedere macroeconomic al mediului internațional, dezvoltarea economică este procesul prin care economii naționale cu o structură de producție simplă și venituri mici au fost transformate în economii industrializate. Deși sintagma de *dezvoltare economică* este uneori folosită ca substitut pentru *creștere economică*, dezvoltarea se referă la schimbări în structura de producție a unei națiuni, putând include atât îmbunătățiri calitative cât și cantitative.

Dezvoltarea economică a devenit o prioritate internațională în urma Celor Două Războaie Mondiale. Astfel, destrămarea imperiilor coloniale a dus la fragmentarea unor structuri de producție bazate pe centre urbane, piețe de desfacere susținute de multiple centre la nivel global de producție, la crearea unei lumi împărțite în state dezvoltate și state sub-dezvoltate sau în curs de dezvoltare, majoritatea celor dintâi fiind puteri coloniale iar majoritatea celor din urmă fiind colonii anterioare.

Astfel, în urma celui de-al Doilea Război Mondial, sintagma de *state sub-dezvoltate*, caracterizate prin economii cu valoare adăugată redusă și condiții de viață sărace a fost creată pentru a contrasta așa-numitele *state dezvoltate* care la momentul respectiv erau Canada, Statele Unite, majoritatea statelor din Europa de Vest, Uniunea Sovietică, Japonia, Africa de Sud, Australia și Noua Zeelandă.

Ulterior, pe baza schimburilor tehnologice, a noii paradigme a firmelor multinaționale și ulterior a digitalizării, statele sub dezvoltate au fost numite mai apropiat de realitatea economică și în baza teoriilor optimiste de convergență economică, *economii în curs de dezvoltare*.

Economia dezvoltării poate fi comparată și cu un alt domeniu de studiu numit economia creșterii, care este preocupat cu studierea pe termen lung a creșterii stabile pentru statele dezvoltate. În ceea ce privește statele în curs de dezvoltare, economia dezvoltării este necesară

deoarece economia creșterii își bazează premisele pe existența unui sistem economic de piață cu mulți actori și instituțiile aferente, ceea ce nu se aplică pentru statele în curs de dezvoltare.

Statele în curs de dezvoltare sunt o grupare largă și foarte mixtă de state. Ele sunt foarte diferite în suprafață, densitate a populației, resurse naturale, sisteme legislative, practici contabile, cultura organizațională economică. De asemenea, ele se situează în stadii diferite ale dezvoltării instituțiilor unei economii de piață, a unor instituții financiare și a unui cadru administrativ care să susțină acest tip de sistem. Aceste diferențe fac evidentă imposibilitatea generalizării cauzelor subdezvoltării sau a previziunilor clare de atingere a dezvoltării economice.

Teoriile de dezvoltare economică și ulterior cele de convergență economică au la bază premiza ca model al unor state occidentale că economiile simple, primitive sau sărace pot evolua în economii sofisticate și prospere prin creșterea complexității structurii de producție națională.

În prezent nu există o definiție obiectivă și acceptată universal în știința economică a ceea ce constituie o țară dezvoltată sau a ceea ce ar constitui un proces de dezvoltare obligatoriu pentru ca un stat să fie încadrat astfel. Există însă mai multe abordări care definesc un stat dezvoltat, deosebindu-se două teze fundamentale.

Prima este bazată pe structura factorilor de producție și presupune un stat care a trecut progresiv prin economii dominate de agricultură, la emergență și apoi dominarea veniturilor de industrie; și ulterior, emergența serviciilor. În această abordare se încadrează majoritatea statelor din Europa Centrală și de Est deși calitatea dezvoltării vieții umane, calitatea producției industriale precum și veniturile cetățenilor văzute ca valoare adăugată în producție se află într-un decalaj foarte mare cu cele ale statelor Occidentale.

A doua abordare este cea a veniturilor, exprimate în PIB per capita, măsurate și clasificate de către organizațiile economice mondiale: Banca Internațională și Fondul Monetar Internațional. Majoritatea statelor membre în prima categorie sunt membre și în a doua categorie existând aici câteva excepții. La aceste două abordări fundamentale se adaugă clasificări prin prisma Indicelui de Dezvoltare Umană (cu precădere acces la tratament medical și educație), precum și introducerea unor micro state dominate de sectorul serviciilor precum Singapore, Luxemburg sau Hong Kong care nu au sectoare primare și secundare semnificative însă care realizează servicii cu valoare adăugată ridicată.

Venitul per capita ajustat la paritatea puterii de cumpărare într-un stat național este considerat empiric cel mai bun indicator disponibil pentru măsurarea valorii bunurilor și serviciilor disponibile unei persoane, pe parcursul unui an în statul respectiv. Deși există lipsuri importante în măsurarea venitului per capita (precum rata de schimb valutar sau emiterea de monedă), acest indicator exprimă matematic și prezintă o măsură ușor de utilizat în comparație pentru creșterea economiei unui stat.

Probabil cea mai cunoscută formă de asistență în fonduri internaționale o reprezintă fondurile provenite din partea Băncii Mondiale. Acestea au un caracter rambursabil și se constituiesc din împrumuturi către instituții ale Statului pe termen lung (perioade de câțiva ani)

Al doilea capitol al lucrării se axează pe rolul instituțiilor economice în dezvoltare, explorând informații cu privire la Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional și Organizația Mondială a Comerțului. Realizările acestui capitol constau în conturarea acestor instituții precum și înțelegerea realizărilor lor și explorarea unor critici ale acestora.

În ceea ce privește investițiile străine într-o economie, acestea se pot face în 2 moduri.

În primul rând, ele sunt făcute prin întreprinderi, într-un mod direct: achiziție de titluri de participare într-o altă firmă, înființarea unei filiale sau sucursale prin capital străin sau alte forme posibile de sponsorizare directă având, de obicei, motivul deținerii și al profitabilității ulterioare.

Investițiile străine directe pot fi realizate și de către actori economici internaționali sau supranaționali cu caracter guvernamental, interguvernamental sau de instituție internațională.

În cadrul instituțiilor economice internaționale care pot interveni la nivel global, se remarcă actori precum Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional și Organizația Mondială a Comerțului. Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional, sunt cele mai vechi instituții de această natură și au fost create în urma celui de-al Doilea Război Mondial, în 1944, ca parte a Tratatului internațional Bretton-Woods.

Ulterior, a fost creată, în 1947, Organizația Mondială a Comerțului, înlocuind Acordurile Generale privind Tarifele și Comerțul. Apoi, au fost create alte instituții de cooperare la nivel internațional pentru o anumită regiune geografică internațională precum Banca de Dezvoltare a Asiei în 1966 sau Noua Banca a Dezvoltării în 2014, care a înlocuit Banca de Dezvoltare BRICS.

Cele 3 instituții menționate și fondate inițial, rămân cele mai influente la nivel mondial și pot influența economiile din cel mai mare număr de țări.

Tipul acestor investiții făcute de către instituții internaționale poate fi cu caracter rambursabil (de obicei credite cu o rată de dobândă acordate pentru un anumit termen, având anumite condiții impuse) sau nerambursabil (transferuri realizate în baza unui contract).

Probabil cea mai cunoscută formă de asistență în fonduri internaționale o reprezintă fondurile provenite din partea Băncii Mondiale. Acestea au un caracter rambursabil și se constituiesc din împrumuturi către instituții ale Statului pe termen lung (perioade de câțiva ani).

Fondul Monetar Internațional a fost fondat în anul 1944, în urma conferinței de la Bretton Woods, cu scopul de a asigura colaborarea monetară internațională, a stabiliza ratele de schimb valutar și a extinde rezervele internaționale de lichiditate prin acces la valute care să nu se poată deprecia ușor. În urma Crizei Mondiale a secolului al XX-lea și al celui de-al Doilea Război Mondial, care au afectat economic Europa, Asia și Statele Unite, s-a conceput ideea de a crea un sistem monetar internațional care să stabilizeze ratele de schimb valutar fără a fi necesară susținerea valutilor cu aur, pentru a reduce frecvența și severitatea deficitelor din balanța de plăți.

Organizația Mondială a Comerțului este o instituție internațională care a fost fondată cu scopul declarat de supervizare și liberalizare a comerțului Mondial. Organizația Mondială a succedat Acordul General al Comerțului și Tarifelor (în engleză GATT), care fusese creat în 1947 pentru a fi înlocuit de o instituție specializată a Națiunilor Unite care urma să se numească Organizația Mondială a Comerțului. Deși această organizație din urmă nu s-a manifestat în existență, Acordul General al Comerțului și Tarifelor a dovedit un succes considerabil în influențarea comerțului pe parcursul a celor 5 decenii după înființare. În anii 80, se manifesta dorința pentru o organizație multilaterală mai puternică pentru a monitoriza comerțul și a rezolva dispute comerciale diverse. În urma rundei Uruguay (1986-94) de negocieri comerciale multilaterale, OMC a fost fondat la 1 ianuarie 1995

Al treilea capitol al lucrării face trecerea către actorul instituțional internațional probabil cel mai important pentru România. Aici se explorează instituții europene și programe. De asemenea, sunt explorate realizări și critici aduse Uniunii Europene.

Integrarea economică internațională nu mai reprezintă un concept abstract cum poate a reprezentat acum câteva zeci de ani, înainte de deschiderea a piețelor internaționale, digitalizare și expansiune a sistemelor economice care cuprind mari întreprinderi multinaționale.

Astăzi integrarea internațională măcar continentală dacă nu chiar globală reprezintă un fapt din ce în ce mai vizibil în viața de zi cu zi a oamenilor indiferent de mediul de trai sau ocupație.

Cu precădere asistăm la o revoluție a bunurilor de consum prin care bunuri de consum mai avansate sunt fabricate mai eficient în lanțuri de producție care includ o pondere mai mare a tuturor fusurilor orare de pe glob. Aceste bunuri sunt fabricate mai ieftin ca raport istoric în venitul persoanelor față de bunuri anterioare care satisfăceau o parte din aceleași nevoi și sunt fabricate la un nivel greu de atins, care nu se poate replica în absența colaborării în sistemul global a minților, abilităților umane, diverse resurse naturale din diferite părți ale lumii (precum metalele rare din China), diferite tipuri de capitaluri materiale funcționând în colaborare din diferite orașe și state ale lumii care s-au specializat către anumite eficiențe, valorificându-și avantajele locale și transformându-le în avantaje comparative în structuri de producție globale.

Din punct de vedere al omului, internaționalizarea și globalizarea au adus avantaje nu numai de natură pragmatică precum creșterea veniturilor, dezvoltarea condițiilor de viață, a educației, a posibilității de avansare socială și de natură civilizațională, culturală, de prietenii și colaborări internaționale. O mențiune foarte importantă aici este digitalizarea, care permite informație și dezvoltare mentală personală și profesională fără precedent istoric a omului, dar prezintă și pericolul izolării și multe altele.

O provocare a globalizării o reprezintă accesul din ce în ce mai ușor al marilor firme, cu precădere occidentale la resurse naturale ale economiilor emergente, cu potențial de poluare și distrugere a mediului pentru acestea. Astfel, în acest domeniu este nevoie de o exploatare sustenabilă pentru mediu precum și o recompensare a populației locale, preferabil cu posibilități de dezvoltare prin împărtășire de informații și competențe pentru integrare sustenabilă a acestora în lanțuri de valoare adăugată internațională.

Stricto-sensu, eliberarea circulației pentru persoane, idei, bunuri și capituri este conductiv pentru dezvoltarea activității economice deoarece activitatea umană diferențiată duce la formarea de aglomerări ale unei anumite nișe economice. Spre exemplu, zonele din nordul Italiei, anumite

regiuni ale Elveției și regiuni din sudul Germaniei se află de sute de ani într-o confluență datorită comerțului și a colaborărilor economice. Prin integrare globală și posibilitate de circulație a persoanelor, investițiilor și ideilor această regiune precum multe altele din lume își pot spori aportul de colaborare și împreună se pot coagula în aglomerări de avantaje comparative în relație cu restul lumii și lanțuri de producție globală.

În mod asemănător și la scară mai largă fermierii europeni din punct de vedere agregat chiar dacă nu neaparat individual, se află într-o colaborare regională extinsă datorită subvențiilor și a circulației de utilaje și cunoștințe, aceste regiuni de ferme europene formând aglomerări agricole care pentru mediul internațional prezintă specializare și eficiență în agricultură și permit altor zone să își valorifice mai bine libertatea resurselor și ale avantajelor proprii.

Integrarea europeană ca proces de globalizare, împreună cu alte colaborări economice internaționale extinse precum Uniunea Africană, ASEAN, OPEC, formează una dintre noile structuri ale viitorului de colaborare economică extinsă între state. Uniunea Europeană, spre deosebire de alte colaborări economice internaționale este cea mai extinsă, fiind plasată undeva între o colaborare și un supra-stat, prezentând elemente de colaborare logistică, economică, politică, financiară, armată, de securitate internă ș.a.

Uniunea Europeană ca bloc prezintă în obiectivele sale clar dorința de dezvoltare și de păstrare a relevanței blocului la nivel internațional din punct de vedere economic, cultural, simbolic, științific, de ajutor extern și democrație.

Plecând de la premiza unui continent presărat de conflicte politice armate, Uniunea Europeană a reușit o integrare fără precedent pentru colaborare economică în spațiul european. Pornind de la inițiative care în retrospectivă par simple, precum colaborarea pentru industrii de cărbune și oțel și ulterior agricolă, Uniunea Europeană a ținut pasul cu adaptarea timpurilor și incorporarea noilor tehnologii, în prezent urmărind uniunea digitală a membrilor săi.

Uniunea Europeană, ca spațiu de colaborare economică duce la bunul mers al economiilor europene membre ale Uniunii Europene dar și la ale vecinilor acestora prin promovarea păcii regionale, a comerțului, a stabilității, a unui sistem de reguli aplicabil în bloc, și prin inițiative de schimb cultural și de informații.

Beneficiarii Uniunii Europene nu se bucură de aceste câștiguri în mod uniform, ci din contră, foarte diversificat. Unele au de câștigat datorită siguranței promovate, altele datorită investițiilor iar altele își pot exercita influența în cadrul Uniunii Europene, făcând colaborarea un cadru de interese realizate în mod frecvent atât în interesul membrilor dar și al Uniunii Europene ca aparat de guvernare supra-național și cu interese de sine stătătoare.

Ultimul capitol al lucrării își propune să exploreze influența pe care Uniunea Europeană o poate avea în plan economic și social în Europa Centrală și de Est și România prin modul mai specific de a ilustra rolul și situația întreprinderilor mici și mijlocii în România, urmând să se încerce stabilirea unei legături între fonduri europene oferite în cadrul programului european Start-up Nation pentru dezvoltarea, sau dacă nu este posibil în condiții economice nefavorabile, măcar asistarea mediului de afaceri românești și, prin consecință, economia și societatea.

Prin intermediul bugetului pe termen lung al Uniunii Europene, peste jumătate din finanțarea europeană a fost canalizată prin 5 Fonduri Europene structurale și de investiții. Ele sunt gestionate într-o colaboare între Comisia Europeană și statele membre ale Uniunii Europene. Statele Membre au putut să aloce fonduri pentru acestea până la sfârșitul lui 2023.

Scopul acestor fonduri a fost de a investi în crearea locurilor de muncă, precum și o economie sănătoasă și sustenabilă, ținând cont și de mediu. Prin orientarea către locuri de muncă, economie sustenabilă și mediu, aceste inițiative au avut și caracter social.

Se poate pune întrebarea în ce măsură acest tip de fonduri au scopuri economice și în ce măsură sociale, deoarece stimulează angajabilitatea și protecția mediului. Chiar dacă accentul nu este pus pe dezvoltarea economică în stil capitalist; sustenabilitatea și participarea omului în societate, consider că sunt mult mai importante decât mediul de afaceri, care, în ultimii ani înaintea redactării acestei lucrări este excesiv de concentrat în obținerea de profitabilitate, mai ales în marile întreprinderi, neglijând, uneori cu efecte dezastruoase, mediul și integrarea socială, situație care determină exluziune și sărăcie persistentă.

O altă discuție poate fi făcută în legătură cu perioada de finanțare, capacitatea de absorbție a fondurilor și alocarea către proiecte utile pentru economie și societate. În condițiile în care Europa Centrală și de Est se pot considera că au avut, dacă nu un decalaj, cel puțin o direcție

diferită de dezvoltare economică și socială în tipul perioadei comuniste, bazată pe birocrație și ierarhie, fondurile europene au apărut ca o provocare pentru acest sistem. Provocările au constat atât în abilitatea de redactare și argumentare a unor proiecte pentru a putea atrage finanțarea, cât și în diferența între realitate și proiectul în sine, ca informație scrisă depusă.

Ulterior, au fost analizate fonduri cu impact asupra Europei Centrale și de Est. Am realizat un studiu de estimare a impactului fondurilor europene pentru IMM-uri și performanța acestora prin intermediul unei analize de tip panel.

Finalmente, am analizat fondurile europene nerambursabile prin intermediul programului Start-up Nation. Prin studiul de caz asupra unei situații din România, am încercat să verific dacă se poate constata în mod obiectiv o influență a Uniunii Europene asupra mediului economic și social prin prisma unor întreprinderi mici și mijlocii